

А. В. Орішко

НАЦІОНАЛЬНО-РЕЛІГІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

У статті досліджено такі поняття, як “ідентичність”, “релігія”, “національність” – це аналіз релігійної та національної ідентичності, яка розглядається на фоні сьогодення. У цих питаннях релігійна ідентичність розглядається крізь призму національної та етнічної ідентичності із одночасним розглядом терміна “ідентичність” взагалі. Особлива увага приділяється ролі релігійного чинника в ідентифікації людського “Его”.

Ключові слова: ідентичність, національна та релігійна ідентичність, ідентифікація, релігія, самозбереження.

A. V. Orishko

THE NATIONAL AND RELIGIOUS IDENTITY IN THE REALITIES OF TODAY

Based on the analysis of such concepts as identity, religion, nationality is the analysis of religious and national identity, which is considered against the backdrop of today. In what issue of religious identity projected through the prism of national and ethnic identity, as well as more detailed consideration of the term “identity”. Special attention is emphasized on the role of religious factor in the identification of the human Ego.

Key words: identity, national and religious identity, identification, religion, self-preservation.

Для сучасної людини характерне прагнення до сталості, виявлення за будь-яких умов власної ідентичності – особистісної, національної, політичної, релігійної. Множинність наявних ідентичностей як видових (політична, національна, культурна, гендерна, релігійна тощо), так і індивідуальних, всередині кожного класу, які формувалися в результаті пошуку соціокультурної приналежності індивіда, якомусь колективу, якійсь спільноті – це вже реальність.

Сучасний ідентифікаційний процес в Україні, як і в інших країнах пострадянського простору, не є процесом єдиним і цілісним, він характеризується суперечливістю з ознаками соціальної невизначеності та неоднорідності. Виникають нові соціальні групи, зникають і розмиваються у соціальному просторі інші. На цьому фоні багатьом важко самовизначитися щодо власної національно-державної, етнічної чи політичної ідентичності тощо.

У перехідних суспільствах процеси руйнування старих і пошуки нових ідентичностей відбуваються особливо болісно. Тому проблема ідентичності, криза ідентичності, пошуки ідентичності та її ціннісних основ, їх реалізація у відповідних практиках займають центральні місця в національному дискурсі. Розгляд цієї теми потребує від нас звернення до фундаментальних історико-культурних коренів, в основі яких лежить шар релігійної ідентичності, що краще усвідомлюється в контексті концептуального аналізу національної ідентичності. Але перш ніж розглядати цю проблему варто визначитись з терміном “ідентичність”.

Вважається, що поняття “ідентифікація” вперше було запроваджено до наукового обігу З. Фрейдом в 1921 р. есе “Психологія мас та Я”, а всебічний і послідовний розвиток концепт ідентичності отримав у працях Е. Еріксона. Свою популярність і визнання як вченого психоаналітика Е. Еріксон отримав зробивши психоаналітичне вчення про механізми ідентичності “Я” (прагнення людини на різних етапах життєвого шляху до вироблення свого особистісного ядра). Особливу увагу займає в цьому вченні проблема відчуження, “криза ідентичності”, втрата особистістю своєї самототожності, свого “Его”.

Людина, перш за все, ідентифікує себе з самою собою. Ідентифікуючи себе, вона визначає свою належність собі самій як цілісності. Це те, що Хайдеггер і Еріксон називали тотожністю або самототожністю. Тобто, в першу чергу, ідентичність виступає як еґо-ідентичність і є атрибутом особистості.

Бердїй Т. вважає, що одним із перших проявів соціальної сутності людини виступає етнічна ідентичність. Розвиток індустріального суспільства зробив зв'язки між людьми більш

загальними та універсальними. Внаслідок цього виникли нові ідентичності: політична, класова, національна... [1; 19].

Національна ідентичність спрямована на сьогодні, є динамічною, перебуває у процесі зміни, адаптації і формування. Етнос є спільнотою, що утворюється на культурно-історичних і духовно-регулятивних засадах, головним для нього є усвідомлення спільності походження та спільних інтересів. Нація є утворенням політико-правовим та соціально-економічним. Під національною ідентичністю слід розуміти процес, самосвідомлення певним народом своєї етнічної самості відчуття себе окремою етнічною спільнотою, що проживає на цій території, має сформований віками специфічний економічний та соціальний устрій, власну історію, відмінні від інших народів глибокі національні традиції, свою мову і культуру й буття якої спрямоване на досягнення спільної політичної та духовної мети [6; 13].

Поняття національної ідентичності є частиною ширшого поняття – колективної ідентичності. Це поняття оперте на принципі, що індивід засвоює істотні елементи колективної культури, визнаючи їх за власні, ототожнюючись із ними (колективної тожсамості). Водночас індивід виробляє в собі чуття окремішності щодо інших національних спільнот (інакшість). Таке конструювання тожсамості, зазначає В. Попов, має діалогічний характер, який зумовлюють стосунки між індивідом і колективом, а також між певним колективом і іншими колективами. Проте не можливо з'ясувати, що саме визначає належність індивіда нації – об'єктивні чи суб'єктивні критерії, себто народження (“кров”), місце (“земля”), мова, культура чи радше національна свідомість індивіда.

Тому в сучасному глобалізованому світі зовсім небагато осіб, які б не відчували своєї належності ані до жодної релігії, ані до жодної нації. Ця належність лишається дуже важливою складовою особистісної ідентичності мільярдів мешканців планети. У цьому контексті релігійна ідентичність виступає як надзвичайно концентроване вираження світовідчуття людини, квінтесенція найбільш нагальних питань його “життєвого світу”, що зумовлений його культурною забезпеченістю і

ціннісною спрямованістю. Разом з тим, вона стає вираженням тих самих надій і сподівань, що не здійснилися у світі реальних суспільних відносин, у тому числі ідеалів соціальної облаштованості світу.

Будучи присутньою в людській історії через її національний контекст, що підтверджує насамперед Біблія, релігія покликана формувати у представників певних етносів осмислене уявлення про їх національну ідентичність, захищати її, бо ж ігнорування останньої веде до дезорієнтації особи в її суспільному бутті, а то й до суспільної нестабільності [5;21].

Релігійні ідеї, навіть маючи понад етнічний характер, що характерно зокрема для християнства, все одно реалізуються в національній формі, бо ж носії релігійності з необхідністю належать до певного етносу. Етноконфесійна специфіка релігії, яка формується через взаємодію її з етнічними чинниками, суттєво допомагає усвідомленню нацією саме своєї самоцінності й самодостатності.

Основним та найважливішим елементом кожної християнської культури є визнання гідності людської особистості. Тому свідомість національної релігійної-культурної ідентичності включає усвідомлення основних прав свободи особистості, до яких, в першу чергу, належить свобода віросповідання. Це найважливіший внесок, який зробило християнство в європейську культуру і в культуру людства, і який робитиме і в майбутньому [2; 5].

Підсумовуючи, варто зазначити, що у сучасному секулярному суспільстві релігійна ідентичність є лише однією з ідентичностей людини. Навіть якщо вона є домінуючою, то обов'язково співіснує з іншими соціальними ідентичностями, модифікується і трансформується у зв'язку з ними.

Міжнародні експерти фіксують глибокі ідентифікаційні кризи сучасного суспільства, які пов'язані із етнічністю і релігійністю. І це зрозуміло, бо релігія прагне придати сенс цілі і місцю нашого існування, яке, як правило, проходить в етнічно окресленому середовищі. Релігія виявляється взаємозв'язаною із усіма рівнями людських відносин – від найменшого, і яким є сім'я, і до вищого, тобто все людство. Ці рівні, на думку Давіда

Розена (“Национализм и религиозный фундаментализм в современном секулярном обществе”), визначають нашу ідентичність, і не тільки як особистостей, а як соціальних істот.

Соціум постійно усвідомлює, що тільки в умовах справді Божественної волі можливе всебічне і повне становлення духовної самосвідомості людини [2; 74]. Православна церква, ґрунтуючись на біблійському патріотизмі, існуючи серед людей і для людей, на всіх етапах свого буття виявляла приклад служіння і своєму народу, живлячи його духовно і надаючи йому приклад любові до Бога і свого народу. Проте, хоч людина і полишила Бога, у своїй першооснові вона – його образ і подоба, а тому, хай і несвідомо, прагне довершеності.

Література:

1. Бердій Т. Співвідношення етнічної і національної ідентичностей // Матеріали Міжнародної науково-теор. конференції. – Донецьк, 2006.

2. Вальтер Каспер кардинал. Свобода віросповідання та національно-культурна ідентичність // Релігія свободи: Свобода релігій національна ідентичність – світовий досвід та українські проблеми: Наук. щорічник – № 6. – К., 2002.

3. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис. – М., 1996.

4. Ієромонах Аристарх (Лебедев М. Г.) Роль християнських цінностей у відродженні нації і становленні духовної самосвідомості людини // Православні духовні цінності в контексті формування сучасного світу: Матеріали II Міжнародної наук.-практ. конференції. – К., 2004.

5. Колодний А. національна церква як вияв національної ідентичності: український контекст // Релігія свободи: Свобода релігій національна ідентичність – світовий досвід та українські проблеми: Наук. щорічник – № 6. – К., 2002.

6. Попов В. Динамічна модель ідентичності // Матеріали Міжнародної науково-теор. конференції. – Донецьк, 2006.